

Kollektív igényérvényesítés

Szerző: HARSÁGI Viktória

Affiliáció: tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

Rovat: Polgári eljárásjog

Rovatszerkesztő: HARSÁGI Viktória

Lezárás dátuma: 2022.09.18

Idézési javaslat: HARSÁGI Viktória: „Kollektív igényérvényesítés” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Polgári eljárásjog rovat, rovatszerkesztő: HARSÁGI Viktória) <http://ijoten.hu/szocikk/kollektiv-igenyervenyesites> (2022). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

A kollektív igényérvényesítés sokalanyú eljárások során kínál olyan eljárásjogi mechanizmusokat, amelyek az alanyok nagy számára tekintettel a hagyományos perek keretei között meg nem oldható problémákat próbálnak kezelni. Ennek számos formája alakult ki a világban, de többségük még nem tűnik kielégítőnek, fejlesztésre vár. A szócikk a jogintézmény lényegéről, céljáról, alapproblémáiról ad képet, valamint bemutat néhány tipikus megoldást, amelyet a különféle jogrendszerek érleltek ki. A jogintézmény tárgyalásánál különös hangsúlyt kell kapnia a joggazdaságtani aspektusoknak is, ezek elsősorban az opt-in és opt-out jogrendszerek alkalmazása kapcsán merülnek fel.

Tartalomjegyzék

- 1. A kollektív igényérvényesítés alapproblémái, az intézmény célja**
- 2. Történeti és jogösszehasonlító kitekintés**
 - 2.1. Actio popularis
 - 2.2. A modern eljárások gyökerei az angolszász országokban
- 3. Főbb európai modellek**
- 4. Opt-in, opt-out dilemma a hatékonyság szemszögéből**
- 5. Szabályozás az Európai Unióban**
- 6. Magyar szabályozás**
- 7. JEGYZETEK**

1. A kollektív igényérvényesítés alapproblémái, az intézmény célja

[1] Az ún. tömegtársadalomban egyre több olyan élethelyzet keletkezhet, melyben *az érintett felek magasabb számára tekintettel* indokolt a kollektív jogérvényesítés lehetőségének biztosítása.^[1] Jóllehet a perjogok engedik az alanyi többséget a polgári perekben, a felek tömegessége minőségileg új – a hagyományos perjogi keretekben rendszerint kezelhetetlen – helyzetet eredményezhet. A hatékony jogvédelem eszköze lehet a kollektív igényérvényesítés valamely fajtája olyan esetekben, amikor a személyek nagyobb csoportja szorul védelemre (például egy károkozóval szemben). Ilyen helyzetek

gyakran alakulhatnak ki például fogyasztóvédelmi, versenyjogi, környezetszennyezési ügyekben, vagy akár munkaügyi és az esélyegyenlőségi jogvitákban.

[2] A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok célja alapvetően a bíróság és a felek erőforrásainak kímélete. Lehetővé teszik ugyanis, hogy a bíróságok a lényeges átfedésben levő ügyeket hatékonyan, gyorsan, következetesen és a véglegesség igényével bírálják el, s ezáltal csökkentsék a párhuzamos ügyek számát, az eljárás(ok) összköltségét. Így elkerülhetővé válik az ügyek megtöbbszöröződése, egyúttal az egymásnak esetleg ellentmondó határozatok hozatala is. A kollektív igényérvényesítés különböző formái az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, a perhatékonyt és az alperesi jogsértő magatartás,^[2] illetve a gazdaság szereplői viselkedésmintáinak változását mozdíthatják elő, a verseny tisztaságának fenntartásához is hatékonyan hozzájárulhatnak.

[3] Problémaként merül fel azonban, hogy az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a tisztességes eljárás, az alaposság és a pergazdaságosság konfliktusba kerülhet egymással. A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok a csoport erejének egyesítése által javítják az esélyegyenlőség elvének érvényesülését, és segíthetik helyrebillenteni az erőforrások esetleges egyenlőtlenségét.

[4] A sokalanyú perekben a felperesi csoport a jellemző. Az alperesek gyakran kollektív entitások, az ebből fakadó előnyöket élvezik, amelyek elsődlegesen a komolyabb erőforrásaikból, méretgazdaságosságukból, tudásukból, az információhoz való hozzáférésükből és a befolyásukból származnak. A felperesi oldalon az egyének kérelmeik „egy csokorba fűzésével” egy erre a célra kialakított eljárásban erőiket és tapasztalataikat egyesítik, megosztva a peresedés kockázatát, nagyobb nyilvánosságot és jobb tárgyalási pozíciót nyerve.^[3] A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok az alperes számára is számos előnyt hozhatnak, egyfelől a költségek mérséklése terén, másfelől pedig azért, hogy esetleg nem szükséges újabb és újabb eljárásokkal szembenézniük, azaz „tisztá lappal” tekinthetnek a jövőbe. A megfelelő menedzsment és ellenőrzés szükségessége nagyszámú felperes esetén jól látható. Ezeket a pereket nem lehet másként lefolytatni, mint hogy világosan, határozottan (csak) „egy hang” beszél az összes felperes érdekében és ennek a „hangnak” legyen tapasztalata az ilyen ügyek vitelében.^[4]

2. Történeti és jogösszehasonlító kitekintés

2.1. Actio popularis

[5] A legrégebben ismert kollektív igényérvényesítési forma, az *actio popularis* gyökerei a római jogig nyúlnak vissza. A *delictum*-ból eredő igények érvényesítését szolgálta; érdekessége, hogy a „kártérítést is általában magában foglaló pénzbüntetés”^[5] követelését tette lehetővé. Az *actio popularis* főszabályként a tettel szemben a sértett vagy annak jogutója indíthatta, kivételes esetben azonban „egy büntetőkeresetet nemcsak a sértett, hanem a fellépésének elmaradása esetén bármely polgár (quivis de populo) megindíthatott (actio populares)”.^[6] A mai formája annyiban megőrizte ezt a jelleget, hogy „az actio popularis [...] – az ókori római gyökerekkel egyezően – a közérdek érvényesülésének biztosítására hivatott azokban az esetekben, amikor az egyéni igényérvényesítés lehetősége önmagában nem elégséges valamely okból”.^[7]

2.2. A modern eljárások gyökerei az angolszász országokban

[6] A modern kollektív igényérvényesítési formák közül a legismertebb és egyik legnagyobb múlttal rendelkező forma, a *class action* amerikai formájának távoli történelmi gyökerei vannak, lényegében az angol reprezentatív eljárásokra vezethető vissza.^[8] Az egyesült államokbeli megoldás lehetővé teszi a személyek számára, hogy az érdek azonossága nélkül, de az ugyanazon, hasonló vagy összefüggő körülményekből eredő igények tekintetében osztályt alkossanak, és együtt érvényesítsék az igényüket egy eljárásban. A *class action* mai szabályait 1966-ban inkorporálták az *Federal Rules of Civil Procedure*-ba.^[9]

[7] A kollektív igényérvényesítés célját illetően a *fejlődés dinamikája* nagyon különböző a common law (különösen az egyesült államokbeli) és a kontinentális jogrendszerekben. Mindkét rendszer elmozdult a kiindulópontjától, de ezek a változások majdnem ellenkező irányúak. Az egyesült államokbeli *class action* klasszikus példáját nézve ennek a funkciója akkor, amikor 1938-ban megalkották, az volt, hogy kompenzációt biztosítson sok, egyenként relatíve csekély összegű kár esetén, és megnyissa az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azok csoportja részére, akik feltehetően nem hajlanának jogorvoslat keresésére az egyéni perek eszközeivel. A következő évtizedekben, főként az 1960–70-es években, alapvetően megváltoztak a dolgok. A fent írt cél természetesen megmaradt, de a gigantikus kártérítési eljárások relatíve új élménye messze túlmutatott a *class action* eredeti modelljén. E dimenzióbeli növekedésnek jelentős következményei vannak. Ilyen például a nagyobb adminisztrációs teher vagy a büntető kártérítés (*punitive damage*) útján a károkozó jövőbeli magatartásának befolyásolása. Mindez természetesen visszahat a célokra is. Szélesebb lett az eljárás alkalmazási területe, nagyobb az ügyek sokfélesége. Új célok jelentek meg (ami tükröződik a jogi nyelvezetben is), a *class action* új kollektív és általános értékek érvényre juttatása felé orientálódik. Ez a pluralitás visszahat magára az eljárásjogi eszközre is. Az általános *class action* több altípusra bomlik, amelyek speciális célok felé orientálódnak és mindegyik – további konzekvenciaként – eltérő jellegzetességeket vesz fel és különböző gyakorlati eredményre vezet. A kontinentális jogrendszerben a helyzet teljesen eltérő. Először is meg kell jegyezni, hogy az ún. kollektív, diffúz vagy fragmentált érdekek védelme az igazságszolgáltatás eszközeivel lassan kezdett el felmerülni az 1960-as évek vége felé és a '70-es évek folyamán. Először ez a fejlődés is mindössze néhány országban indult meg, sok helyen csak később kezdődött. A legtöbb európai jogalkotó által követett cél specifikus és viszonylag szűk terület szabályozására vonatkozott. Németországban az ún. *Verbandsklage* vagy az olasz jog kínálta eszközök a fogyasztók védelmét szolgálják, de nem a gyengébb fél kárának megtérítését célozzák, hanem a tisztességtelen szerződési feltételek mellőzését. Tehát szabályozási és nem kompenzációs célt valósítanak meg. Az utóbbi évtizedeket elég sokirányú változás jellemezte. Mindamelllett az uralkodó európai trend nem a *class action* irányába látszik elmozdulni. Habár akadnak olyan európai kommentátorok, akik a szélesebb, modernebb megközelítés mellett törnek lándzsát és az amerikai *class action* bevezetését javasolják, a kontinentális jogalkotók a szűkebb és óvatos, restriktív alkalmazást preferálják.^[10]

3. Főbb európai modellek

[8] A sokalanyú eljárásokkal kapcsolatos európai trendek elemzése során célszerű különbséget tenni két mechanizmus között, amelyek funkciójukban térnek el egymástól. Habár a két funkció egyre inkább megtalálható egy adott mechanizmuson belül, különböző jogpolitikai indokok állnak a háttérben, és a funkcionalitás közelebbi vizsgálata különböző konklúziókhöz vezethet, ami az adott mechanizmus szerepét és hatékonyságát illeti. Megvan annak a veszélye, hogy a két funkció összekeverése elégtelen mechanizmust eredményez.^[11] Óvatosnak kell azonban lenni akkor, ha éles különbséget akarunk tenni a közérdekű és az ún. *private enforcement* között. A *public enforcement* legtöbbször sokkal hatékonyabb a jogsértések megszüntetése, illetve megelőzése iránti perek esetén, mint a kártérítés területén.^[12] A közérdekű pernek számos sajátossága a kontinentális európai modellhez kötődik,^[13] amelyet általában az aktív bíró és a bírói *case management* jellemez, nem koncentrálnak akkora erő a bíróra a kollektív perekben. Az eljárási kezdeményezés jogát sok esetben nonprofit szervezetekre (egyesületekre) helyezi. Ezek főként privát szervezésű szervezetek és arra vannak kitalálva, hogy törvényben rögzített érdekeket szolgáljanak. Privát kezdeményezés eredményeként jönnek létre, habár gyakran közpénzekből támogatják őket és hatóságok által kontrollálják.^[14] A jogsértések megszüntetésére irányuló eljárások jellemzik azokat az országokat, ahol hagyományosan az egyesületek által indított perek jelentik a gyakorlatot (például Németország, Ausztria, Olaszország). Ezekben az országokban az egyesületeknek van joga pert indítani. Mindamelllett egyes országokban ez a keresetindítási jog csak a fogyasztóvédelem területén létezik, ilyenformán a fogyasztóvédelmi egyesületek jogosultak pert indítani. Más országokban egyéb

szervezetek is fel lettek ruházva ezzel, úgymint a különféle érdekképviselői szervezetek, környezetvédelmi egyesületek és kereskedelmi kamarák. A skandináv országokban akkor, amikor a fogyasztói ombudsman jut szerephez, az eljárásban szintén a jogsértések megszüntetése iránti perek a jellemzőek, az ombudsman nem indíthat pert kártérítés iránt. Az ombudsman formálisan független a kormányzattól, mentes annak ellenőrzése alól, de működése lényegében a kormány finanszírozásától függ, s így a politikai autonómiája valamelyest korlátozott lehet.^[15]

[9] Ennélfogva fontos különbséget lehet tenni a kollektív igényérvényesítés különböző formái között, megjegyezve és rögzítve, hogy az európai kollektív igényérvényesítési formák változásokon mennek keresztül (jelenleg is).^[16] Elterjedt kollektív igényérvényesítési forma Európában az ún. *Verbandsklage*. Ennek jellegzetessége, hogy a pert indító egyesület nem a tagjai jogait és érdekeit, hanem közérdekeket képviselnek.^[17] Németországban a *Verbandsklage* hagyományos rendszerét egészítette ki utóbb a KapMuG^[18] néven ismert törvény, mely a pénzügyi befektetésekre kiterjedő hatállyal vezetett be egy új eljárást. Ez lényegében egy mintaper, melynek alapjául legalább tíz egymással – a ténybeli és jogi kérdések tekintetében – összefüggő ügynek kell szolgálnia. A KapMuG rendszerét négyfázisú eljárás jellemzi. Először a károsultak valamelyikének kérelmére megindul a mintaper, ebben a következő pontokra szükséges hivatkozni: a kibocsátó hibázott, vázolni kell, hogy miért jogos a kártérítés és miért hasonlóak a jogi kérdések, valamint miért érint más kérelmezőket is [1(2) KapMuG]. Másodszor a bíróság ellenőrzi, hogy az eljárásindítási feltételeket teljesítették-e és dönt arról, hogy mely szempontok hasonlóak más kérelmezőkéhez. Nyitnak egy regisztert a közös jogi és ténybeli kérdéseknek a kérelmezők nevével, ezt nyilvánosságra hozzák, valamint a bíróság meghatározza azokat a kérdéseket, amelyeket semmi esetre sem vizsgálhat felül más bíróság az eljárás lefolytatása után. Harmadszor – Európában eléggé egyedülálló módon – az elsőfokú bíróság határozatot hoz a másodfokú bíróságnak címezve, amely tartalmazza az összes jogi és ténybeli kérdést, amelyet meg kell válaszolni az összes egyedi kérelemmel kapcsolatban. Az elsőfokú bíróság határozatára alapozva a másodfokú bíróság kiválaszt egy vagy néhány ügyet, amelyek alkalmasnak tűnnek arra, hogy vezető ügy(ek)ként választ adjanak az összes többi, a perrel érintett ügyben felmerülő jogi és ténybeli kérdésre. Erre az időre a többi eljárást felfüggesztik. A negyedik fázisban a másodfokú bíróság megküldi határozatát az elsőfokú bíróságnak, amely az összes eddig felfüggesztett ügyet egyenként letárgyalja a vezető ügyet követve [16(1) KapMuG]. Végül hangsúlyozni kell, hogy az opt-out nem megengedett, tehát a vezető ügyben a másodfokú bíróság által hozott határozat köti az elsőfokú bíróságot a többi ügyre nézve.^[19]

[10] A 2018. november 1-jén hatályba lépett a *Musterfeststellungsklage-Gesetz (MuKlaG)*,^[20] amellyel a dízelbotrányra reagált a jogalkotó. A szabályozás a német polgári perrendtartás (*Zivilprozessordnung, ZPO*) 6. könyvébe (606–615. §) épült be. Ami a hatályt illeti, a MuKlaG-nak *nincs szektorális korlátozottsága*. A bevezetett eljárás keretében – ha leegyszerűsítve fogalmazzunk – a standardizálható igény- és jogviszonymegalapozó tények és jogkérdések kollektív megállapítása történik (ZPO 606. §).^[21] A törvényben meghatározott kritériumoknak megfelelő szervezetek által kezdeményezett mintaperről van szó, amely az egyedi igényekre nézve elévülést megszakító hatással van. A MuKlaG célja, hogy számos (jövőbeli) egyedi ügyben releváns ténybeli és jogi körülményeket kötőerővel állapítson meg, hogy ezzel egyszerűsítse és meggyorsítsa az azt követő egyedi eljárásokat.^[22] Az eljárásnak lényegében két szakasza van. A megállapítási ítélet meghozatalára irányuló szakaszban a visszatérő tény- és jogkérdéseket tisztázzák, de nem az egyedi vitás kérdéseket, amelyek az egyes fogyasztók igényeit érintik.^[23] Utóbbira a második szakaszban kerülhet sor a fogyasztó által indított egyedi per keretei között. Az első szakasz eredménye kötőerővel bír a lehetséges egyéni (*follow-on*) eljárások tekintetében. A KapMuG-hoz képest újítás, hogy nem kell a fogyasztónak egyéni pert indítania a mintaper szakaszát megelőzően.

[11] Látjuk tehát, hogy az európai perjogi rendszerek következetesen kínálnak mechanizmusokat, amelyek ügyek együttes elbírálását teszik lehetővé, ám a számos igény különálló marad egymástól. Minden egyes kérelmező fél marad az eljárásban, teljesen védve eljárási garanciákkal, úgymint a meghallgatáshoz való jog és a szóbeli tárgyaláshoz való jog. A félnek megmarad a joga arra, hogy

autonóm módon döntsön a per további menetéről, például hogy köt-e egyezséget, folytatja-e az eljárást, nyújt-e be fellebbezést.^[24]

[12] Teljesen más alapokon áll a holland jog, ahol az alapvetően a tömeges károkozás ügyekre íródott,^[25] WCAM-ben^[26] szabályozott eljárás egy kollektív egyezség elérését tűzi ki célként. Ez az egyezség olyan károk megtérítésére vonatkozik, amelyeket egyfelől egy vagy több hasonló esemény okozott és amelyben egy vagy több fél vesz részt – aki(k) az egyezséggel arra kötelezi(k) magát/magukat, hogy kártérítést fizet(nek) –, másfelől a károsultak érdekeit képviselő szervezetek között kötött. Az egyezségnek meg kell határoznia például, hogy a személyek mely csoportjával kötött. Az egyezségben kategorizálják a károsultakat a károk természete és mértéke alapján.^[27] Az egyezségben meg kell határozni a csoporttagok számát, amilyen pontosan csak lehetséges, a kártérítési összeget, amelyet felosztanak a károsultak között, valamint azokat a feltételeket, amelyek teljesítése szükséges ahhoz, hogy a károsultak a kompenzációért kvalifikálják magukat. Ha az egyezség megszületik, az azt megkötő felek benyújtják a bírósághoz, hogy nyilvánítsa kötelező erejűvé.^[28] Ha a bíróság helyt ad a kérelemnek, a károsultak teljes csoportját köti az egyezség, hacsak nem élnek az opt-out lehetőségével. Az egyezség meghatározza, hogy a károsultnak kit kell értesítenie az esetleges kilépéséről, a bíróság nyilatkozata pedig meghatározza a kilépésre rendelkezésre álló időt. A kilépők fenntartják maguknak a perindítás jogát.^[29] A holland jog a WCAM-ben foglalt eljáráson felül biztosít egy kollektív keresetindítási jogot tömeges károkozási ügyekben. A holland alapítványok és egyesületek, amelyeket érdekképviseleti célra alapítottak, kezdeményezhetnek eljárást annak érdekében, hogy egy csoport közös érdekét védelmezzék. Ám ez a per az érdekelt személyek javára meghozott megállapításra, illetve a jogsértések megszüntetésére korlátozódik, és az ítélet csak a szervezetet és az alperest köti (Burgerlijk Wetboek art. 3:305a).^[30]

[13] Az angol megoldás kombinálja az opt-in és az opt-out rendszert. Anglia az egyik legnagyobb gyakorlattal rendelkező ország e téren.^[31] a képviseleti eljárások (*representative proceedings*) több mint két évszázados múltra tekintenek vissza.^[32] A reprezentatív eljárások különböznek a többtől, mert a reprezentatív felperes a pert saját és mások (azaz a képviselt osztály) nevében indítja, ő az egyetlen felperes, a képviselt osztály tagjai nem tekinthetők feleknek a perben. Mindazonáltal ezek a csoporttagok élvezik a jogerős határozatból származó előnyöket. Az eljárásnak ezt a formáját ezért opt-out rendszerként jellemezhetjük. Az újabb angol esetek mutatják, hogy ennek az eszköznek szerepe lehet a megállapítási keresetek esetén.^[33] A reprezentatív eljárások előnye a hatékonyság és az *access to justice* jobb érvényesülése. Az eljárást jellemzi, hogy a követelt teljes összeg megállapítható, és az egyes károsultak közötti elosztásának világos kritériumai vannak. Ennek intézését gondosan ellenőrzés alatt kell tartani és monitorozni, mert az indokolatlanul erőteljes és dinamikus kollektív igényérvényesítés problémás lehet.^[34] A csoportos perlés (*group litigation, GL*) a Woolf-reform nyomán került be az angol jogrendszerbe. Lord Woolf három alapvető kritériumot határozott meg jelentésében^[35] a csoportos perlési rezsim tekintetében.^[36] A GL lényegében az ügyek egy csokorba fogása a közös kérdésekben (*common issues*) való döntésig. Minden felperesnek magának kell eldöntenie, hogy csatlakozik-e a csoporthoz, ami gyakorlatilag a csoportregiszterbe való felvétellel valósul meg. Az aktív kezdési folyamat (*opting-in*) különbözteti meg a reprezentatív eljárásoktól.^[37] Bármelyik fél kezdeményezheti, nemcsak a felperes, hanem az alperes is, hogy az ügyet GL-ként tárgyalják.^[38] Akkor alkalmazható, ha számos eljárást indítanak hasonló vagy összefüggő tények tekintetében. Függetlenül a csoportot alkotó egyének számától, minden egyes eljárásjogi cselekményt csak egyszer kell megtenni a perben. Ez nemcsak a csoporttagok javát szolgálja, hanem azét is, akivel szemben az eljárást megindították.^[39] A reprezentatív eljárásoktól eltérően a bíróság szigorú felügyelete jellemző.^[40] Generális szabályozással állunk szemben, a tárgyi hatály tekintetében nincs korlátozás, általánosan alkalmazható eszközről van tehát szó. Csoportos pereket az eddigi gyakorlat szerint indítottak termékfelelősségi ügyekben, pszichikai és szexuális visszaélések esetén, nyaralások és pénzügyi szolgáltatások tekintetében.

4. Opt-in, opt-out dilemma a hatékonyság szemszögéből

[14] A külhoni szabályozásokban számos megjelenési formája ismert ezeknek az eljárásoknak. Az egyik alapvető különbség az opt-in és az opt-out rendszerű modellek között tehető. Míg az előbbi a részvétel kinyilvánításán alapul, vagyis belépéssel lehet a csoport tagjává válni, addig az utóbbi eleve a csoport (ennél az eljárástípusnál jellemzően osztálynak szokták nevezni) tagjainak tekinti azokat, akik az osztály pontosan körülhatárolt meghatározásának megfelelnek; nekik akkor kell aktivitást kifejtteniük, ha nem szeretnének az osztályban maradni.^[41]

[15] A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok legismertebb formája az amerikai *class action* eljárás. Mára a kollektív igényérvényesítés koncepciója elterjedt az Egyesült Államok határain túl, számos más országban gyökeret vert mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszerekben.^[42] A kollektív igényérvényesítés tehát mára már realitás az Európai Unióban is. Európában kevés ország engedett teret a radikálisabbnak tartott opt-out modellnek, és ezek az országok is többnyire korlátozták a hatályát (mint például Dánia és Norvégia). Számos európai állam elutasítja az opt-out mechanizmust alkotmányossági szempontból. Az elfogadásával kapcsolatos vonakodás ezeknek a mechanizmusoknak az értékére vonatkozó alapvető vitán és a visszaélések lehetőségén alapul. A kritikusok többnyire azt sérelmezik, ha az osztálytag nem kap tájékoztatást a megindult eljárásról és emiatt nem él az opt-out lehetőségével, az inaktivitását mint hallgatóságos hozzájárulást tekintik ahhoz, hogy a reprezentatív felperes által képviseltessenek. Ez sértheti az osztálytag meghallgatáshoz való jogát, illetve a rendelkezési jogát.^[43] Európában az amerikai típusú *class action* modelltől való félelem főként azon alapul, hogy nem kívánatos hatásoknak engedhet teret, mint például a túlzott mértékű perlekedés, túlzott költségek, következetlenség, és átfedések vannak a közjogi szabályozókon alapuló (a közjogi kontroll körében) született határozatok és a polgári perben született ítéletek között.^[44]

[16] Az opt-in rezsimek számos előnye van, így például a tagság biztossága, javára írható továbbá, hogy a felek szabad akaratukból csatlakoznak a csoporthoz, éles ellentétben az opt-out rendszerrel. A legfőbb problémája azonban éppen az ösztönzés: az érintettek megfelelő részvételi hajlandósága és részvételi arányának kérdése. Emellett fel szokták még hozni, hogy az alperes részére nincs meg a lehetőség a „globális béke” elérésére az eljárás eredményeképpen (vagyis arra, hogy rendezett kérdésként maga mögött tudja az ügyet).^[45]

[17] Ezzel szemben az opt-out eljárások előnyeként említhető az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jobb érvényesülése, a követelések összértéke megállapítható, és egyes károsultak közötti elosztásának világos kritériumai vannak. Létjogosultságát rendszerint a hatékonysággal és a későbbi jogsértésektől elrettentő hatásával szokták igazolni. A külföldi gyakorlati tapasztalatok szerint hasznosnak bizonyulhat különösen csekély pertárgyértékű ügyekben, elaprózódó, szórványos veszteségek esetén. Olyan esetekben például, melyekben számos egyén érintett egy jogellenes magatartás tekintetében, de nem olyan mértékig, hogy bármelyikük motivált lenne pert indítani, vagy ahol az egyedi károk nem számottevőek, de az egész összeg, a jogosulatlan profit tekintélyes. Az opt-out rendszerek előnye továbbá, hogy nem nevesített osztálytagok juthatnak végrehajtható határozathoz – a megnevezett képviselők cselekményei által – anélkül, hogy időt kellene tölteniük vele vagy forrásokat mozgósítaniuk. Nagyobb számú fél részére biztosítja ezt a kompenzációt, mivel jellemzően a kilépők után is többen maradnak, mint ahányan egy opt-in eljárás esetén csatlakoznának.^[46] Egyúttal biztonságot jelent az alperes számára, hiszen tudja a kitétség mértékét. Figyelemmel kell lenni arra a tényre, hogy az opt-out rendszer adminisztrációja kisebb, amely a negatív elvárt értékű ügyeknél fontos szempont lehet. Felmerülhet az opt-out rendszerrel szembeni kifogásként, hogy nem jelentenek teljes kompenzációt a felperesnek, nem veszik figyelembe az egyedi ügyek közötti releváns különbségeket, és elmaradhat azok adekvát vizsgálata.

5. Szabályozás az Európai Unióban

[18] A tagállami szabályozások többségének elégtelensége miatt a kollektív igényérvényesítés témáját egyre nagyobb figyelem övezi az Európai Unióban is. 2009-ben fogadták el az Európai Parlament és a

Tanács 2009/22/EK irányelvét (2009. április 23.) a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról.^[47] Ezt követően a szakmai diskurzus ugyan folyt, ám sokáig csak szerényebb változások voltak tapasztalhatók. Ilyennek tekinthető az Európai Bizottság az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló ajánlása (2013/396/EU).^[48] Nagy lendületet a dízelbotrányt követően vett a jogalkotás:^[49] 2018 áprilisában az Európai Bizottság – a fogyasztóvédelem erősítését célzó szélesebb intézkedéscsomag részeként^[50] – javaslatot terjesztett elő a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti eljárásokról szóló irányelvre.^[51] A Bizottság a javaslatcsomag szükségességét a dízelbotrány kapcsán a tagállamokban indult több ezer per lomha lebonyolításával indokolta.^[52] A jogalkotási folyamat vége már a járvány időszakára datálható, az irányelv^[53] 2020. november 25-én került elfogadásra „A fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről” címmel. A 25. cikk szerint az irányelv az Európai Unió Hivatalos Lapjában való kihirdetését követő huszadik napon lép hatályba. A 24. cikk szerint a tagállamok 2022. december 25-ig elfogadják és kihirdetik azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek az irányelvnek való megfeleléshez. Erről haladéktalanul tájékoztatják a Bizottságot. A tagállamok ezeket az intézkedéseket 2023. június 25-től kezdődően alkalmazzák.

6. Magyar szabályozás

[19] Magyarországon tradicionálisan a szektorális jellegű szabályozás a jellemző, mely – az új polgári perrendtartás hatálybalépését megelőzően sokáig – főképp a fogyasztóvédelem, az esélyegyenlőség, az egyenlő bánásmód, a versenyjog, a környezetvédelem és az általános szerződési feltételek megtámadásának területeire koncentrált. A hazai előzmények közül említést érdemel még a polgári perrendtartásról szóló **1952. évi III. törvény** módosításáról szóló **T/11332. számú törvényjavaslat** (2009 decemberéből), amely a csoportos keresetindítás esetén történő eljárást szabályozta volna. A köztársasági elnök által a Parlamentnek megfontolásra visszaküldött törvény kitágította volna a kollektív jogérvényesítés lehetőségét, megadva a keresetindítási jogot bármely magánszemélynek és jogi személynek is. Ez a javaslat más – indokolt – okból később nem került elfogadásra.

[20] Az utóbbi évek tapasztalatai (súlyosabb környezetszennyezési ügyek, sokasodó fogyasztóvédelmi problémák) arra sarkallták a szakembereket, hogy a kollektív igényérvényesítés kapcsán újragondolják a jelenlegi jogszabályok megfelelőségét. A szabályozás ugyan differenciálódott, a tárgyi hatály is változott valamelyest, de a társult perekre vonatkozó szabályrendszer tárgyi hatálya is korlátozott, tehát a szektorális jelleg a jövőben is fennmarad. **Az új Pp.** kollektív igényérvényesítésre vonatkozó fejezete a következő szerkezetet alakította ki. Az eljárásra vonatkozó szabályokat külön fejezetben látta célszerűnek elhelyezni a jogalkotó az új polgári perrendtartásban „Kollektív igényérvényesítéssel kapcsolatos perek” főcím alatt (Nyolcadik rész). A Nyolcadik rész tartalmaz egyfelől egy fejezetet (XLII. fejezet), mely a már a magyar jogban korábban is létező ún. közérdekből indított per (*actio popularis*) eddig jellemzően különféle jogszabályokban szétszórtan, koordinálatlanul megtalálható szabályaihoz rendel közös eljárásjogi szabályokat s gyűjti ezáltal őket egy csokorba. Ezáltal keretet is ad neki, és megkönnyíti a jogalkalmazók helyzetét azzal, hogy valamelyest enyhít a szabályozás jelenlegi szétszórtságán, áttekinthetlenségén. Másfelől egy másik fejezetében (XLIII.) az újonnan bevezetendő társult perek szabályait tartalmazza, mely az aggregált magánérdek érvényesítési eszköze lehet. Társult per mindaddig nem indult a magyar bíróságok előtt.

[21] A polgári perrendtartásról szóló **T/11900. számú törvényjavaslat** (2016. szeptember) általános indokolásának „Az új törvényi szabályozás legfontosabb újításai” című fejezete a 9. pontban a szabályozni kívánt két kollektív igényérvényesítési módozatot (közérdekből indított perek és társult per) a következőképpen határolja el egymástól: „A társult per szabályai szélesebb körben engedik meg az egyedi igények összevont, kollektív érvényesítését, akkor, amikor a közérdek nem indokolja a közhatalom (például ügyész, hatóságok) beavatkozását, viszont az igények nagy száma és

hasonlósága miatt a kollektív elbírálás hatékonysági előnyöket nyújt.” Az egy évvel későbbi, a [polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény](#) hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló [T/17165. számú törvényjavaslat](#) általános indokolása is csupán ezeket a gondolatokat tartalmazza az elhatárolásra vonatkozóan.

SZAKCIKKADATBAZIS.HU

7. JEGYZETEK

-
- [1] A szerző ezúton köszöni Udvary Sándor tanszékvezető lektori munkáját és értékes észrevételeit.
- [2] Janet WALKER: „General Report. (Session 5. – Cultural Dimensions of Group Litigation)” in Dmitry MALESHIN (szerk.): *Civil Procedure in Cross-cultural Dialogue: Eurasia Context*, Moscow, Statut Publishing House, 2012, 420.
- [3] Adrian ZUCKERMAN: *Zuckerman on Civil Procedure. Principles of Practice*, London, Thomson Reuters, 2013, 664, 676.; Neil H. ANDREWS: „Multi-party proceedings in England, Representative and Group Actions” *Duke Journal of Comparative & International Law* 2001, 263.
- [4] Christopher HODGES: *Multi-party Actions*, Oxford – New York, Oxford University Press, 2001, 73.
- [5] ALEKU Mónika – GOLDEA Zsuzsa: „Közérdekű kereset” in VARGA István – ÉLESS Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*, Budapest, HVG-ORAC – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2016, 756–757.
- [6] FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 561.
- [7] ALEKU–GOLDEA (5. j.) 757.
- [8] Peter L. MURRAY: „Class Action in a Global Economy” in Rolf STÜRNER – Masanori KAWANO: *Current Topics of International Litigation*, Tübingen, Mohr, 2009, 97.
- [9] ZUCKERMAN (3. j.) 675.
- [10] Michele TARUFFO: „Some Remarks on Group Litigation in Comparative Perspective” *Duke Journal of Comparative & International Law* 2001, 409–413.
- [11] Christopher HODGES: „Europeanization of Civil Justice: trends and issues” *CJQ* 2007, 114.
- [12] Thomas D. ROWE: „Debates over Group Litigation in Comparative Perspective. What can We Learn from Each Other?” *Duke Journal of Comparative & International Law* 2001, 158.
- [13] James FOWKES: „Civil procedure in public interest litigation: tradition, collaboration and the managerial judge” *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 2012, 241–242.
- [14] Rolf STÜRNER: „The Role of Judges and Lawyers in Collective Actions, Equality among Parties, Conflicts of Interest” in *Procesos colectivos – class action. I. International Conference & XXIII Iberoamerican Procedural Law Convention*, Buenos Aires, 2012, 88.
- [15] Harald KOCH: „Non-class group litigation under EU and German law” *Duke Journal of Comparative*
8. oldal

& *International Law* 2001, 362.

[16] Paul LLEWELLY: „Europe becomes class act“ *European Lawyer* 2004, 40.

[17] Harald KOCH: „Prozeßführung bei komplexen Verfahren in Europa“ in Marcel STORME (szerk.): *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonisation*, Antwerpen, Maklu, 2003, 374.

[18] Gesetz über Musterverfahren in kapitelmarktrechtlichen Streitigkeiten, BGBl. I S. 2437.

[19] Basil CUPA: „Scattered Damage: A Comparative Law Study About the Enforcement Deficit of Low-Value Damage and the Class Action Approach“ *European Review of Private Law* 2012, 530–531.; lásd részletesebben Michael BAKOWITZ: „The German Experience with Group Actions – The Verbandsklage and the Capital Markets Model Case Act (KapMuG)“ in Viktória HARSÁGI – Cornelius Hendric VAN RHEE (szerk.): *Multi-party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge, Intersentia, 2014, 153–165.

[20] Gesetz zur Einführung einer zivilprozessualen Musterfeststellungsklage. BGBl. I. 2018, 1151.

[21] Martin MENGDEN: „David gegen Goliath im Kartellschadensersatzrecht – Lassen sich Musterfeststellungs-Klage bzw. EU-Verbandsklage als kollektive Folgeklage einsetzen?“ *Neue Zeitschrift für Kartellrecht* 2018, 399.

[22] Michaela BALKE – Thomas LIEBSCHER – Ben STEINBRÜCK: „Der Gesetzentwurf zur Einführung einer Musterfeststellungsklage – ein Zivilprozessualer Irrweg“ *Zeitschrift für Wirtschaftrecht* 2018, 1321.

[23] Peter FÖLSCH: „Der Regierungsentwurf zur Einführung der Musterfeststellungsklage“ *Deutsche Richterzeitung* 2018/6, 215.

[24] Gerhard WAGNER: „Collective redress – categories of loss and legislative options“ *Law Quarterly Review* 2011, 66.

[25] Bart KRANS: „The Dutch Class Action (Financial Settlement) Act in an international context. The Shell case and the Convernium case“ *CJQ* 2012, 141.

[26] Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade (WCAM) 2005 júliusában lépett hatályba.

[27] KRANS (25. j.) 142.

[28] CUPA (19. j.) 533.

[29] KRANS (25. j.) 141–143.; Cornelius Hendric VAN RHEE – Ianika TZANKOVA: „Collective Redress in the Netherlands“ in HARSÁGI–VAN RHEE (19. j.) 209–222.

[30] WALKER (2. j.) 417–418.; KRANS (25. j.) 142.

[31] LLEWELLYN (16. j.) 40.; Neil H. ANDREWS: „Multi-party Litigation in England“ in HARSÁGI–VAN RHEE (19. j.) 111–123.

[32] Michelle PARSONS: „European Class Action“ *South Carolina Journal of International Law and Business* 2008, 39.

[33] Neil H. ANDREWS: *Contracts and English Dispute Resolution*, Tokyo, Jigakusha, 2010, 328.

[34] Neil H. ANDREWS: „Fundamentals of Multi-party or Collective Litigation: Reflections from the Perspective of England.“ *Legal Studies Research Paper Series* No. 21/2014, February 2014, 1.

[35] Final Report Access to Justice Report (July 1996) 17.

[36] Déirdre DWYER: „Introduction“ in Déirdre DWYER (szerk.): *The Civil Procedure Rules Ten Years On*, Oxford, Oxford University Press, 2009, 11.

[37] Neil H. ANDREWS: *The Modern Civil Process*, Tübingen, Mohr, 2008, 298.

[38] Laurel HARBOUR – John EVANS: „The United Kingdom“ in Paul G. KARLSGODT: *World Class Action*,

Oxford, Oxford University Press, 2012, 179. A csoportos perlés részletes bemutatása nem célja jelen írásnak.

[39] ZUCKERMAN (3. j.) 677.

[40] PARSONS (32. j.) 40.

[41] Viktória HARSÁGI – Cornelius Hendric VAN RHEE: „Collective Redress in the European Union – Comparative Perspectives” in HARSÁGI–VAN RHEE (19. j.) XIX–XXXVI.

[42] Lásd részletesebben UDVARY Sándor: *Pro actione collectiva*, Budapest, Patrocinium, 2015.

[43] Astrid STADLER: „Mass Tort Litigation” in Rolf STÜRNER – Masaroni KAWANO (szerk.): *Comparative Studies on Business Tort Litigation*, Tübingen, Mohr, 2011, 172.; Stefano M. GRACE: „Strengthening Investor Confidence in Europe: U.S.-style securities Class Actions and the Acquis Communautaire” *Journal of Transnational Law & Policy* 2006, 258.

[44] Christopher HODGES: *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems*. Oxford, Hart, 2008, 125., 372.

[45] Samuel ISSACHAROFF – Geoffrey P. MILLER: „Will Aggregate Litigation Come to Europe?” *Vand. L. Rev.* 2009, 202.

[46] Michael D. HAUSFELD – Brian A. RATNER: „Prosecuting class Actions and Group Litigation” in Paul G. KARLSGODT (szerk.): *World Class Action*, Oxford, Oxford University Press, 2012, 547.

[47] OJ L 110, 1.5.2009, p. 30–36.

[48] Az ajánláshoz lásd még Burkhard HESS: „European Perspectives on Collective Litigation” in HARSÁGI–VAN RHEE (19. j.) 3–13.; Fernando Gascón INCHAUSTI: „A new European way to collective redress? Representative actions under Directive 2020/1828 of 25 November” *GPR* 2021/2, 63–64.

[49] Alexandre BIARD – Xandra KRAMER: „The EU Directive on Representative Actions for Consumers: a Milestone or Another Missed Opportunity?” *ZEUP* 2019/2, 249.; HARSÁGI Viktória: „Megfelelő válasz a dízelbotrányra? A német kollektív igényérvényesítés legújabb reformjáról a kívülálló szemével” *Pro Futuro* 2019/1, 9–38.; Viktória HARSÁGI: „Adequate Response to Dieselgate? The Latest Reform of Collective Redress in Germany as Viewed by an Outsider” *International Journal of Procedural Law* 2019/2, 281–316.

[50] Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése érdekében a 93/13/EGK irányelv (1993. április 5.), a 98/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, valamint a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról. COM (2018)185 final.

[51] Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti eljárásokról és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. COM (2018)184 final.

[52] Burkhard HESS: *Europäisches Zivilprozessrecht*, Berlin, De Gruyter, 2021, 823.

[53] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.